

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

בס"ד, ל' אב התשפ"ו

חולין ק"ה – אכילת בשר אחרי גבינה, מים ראשונים אחרונים ואמצעיים, והנהגות מועילות

שאלות:

1. יוכל אכל גבינה מה הוא צריך לעשות בשביל לאכול בשר?

קינוח והדחה בין גבינה לבשר

- בתחילת הדף הגמרא ממשיכה את הדיון בברייתא, שבה נשנית מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל בעניין הקינוח וההדחה שנדרשים בין אכילת גבינה לבשר.
- הגמרא מסיקה שבית שמאי ובית הלל לא חולקים להלכה: שניהם מסכימים שצריך גם קינוח (במאכל מוצק) וגם הדחה (במים) כשאוכל גבינה ורוצה לאכול אחריה בשר, אלא "מר אמר חדא ומר אמר חדא" (כל תנא ציין רק אחת מן הפעולות הנדרשות).

- הסיבה היא, שרבי זירא אמר שקינוח נעשה דווקא בפת ודווקא שעשויה מחיטים קרה ורכה. כי פת שעורים מתפוררת ולא מנקה היטב את הפה. וצריך גם דברים שלא נדבקים בפה. ואם בית הלל אמרו שדרוש רק הדחה במים ולא קינוח הפה במאכל, יוצא שרבי זירא פסק כבית שמאי וזה לא הגיוני, וגם לא הגיוני שבית הלל דורשים גם קינוח וגם הדחה, כי אז בית הלל מחמירים, והדין הזה לא מופיע במסכת עדויות, בהלכות שבת שמאי מקילים ובית הלל מחמירים. לכן המסקנה שלדעת כולם צריך גם קינוח וגם הדחה.
- להלכה הגמרא אומרת שכל מאכל מועיל לקינוח הפה, חוץ מקמח, תמרים וירק שאינם מועילים לקינוח.

2. אם אבא שלי נוהג להמתין 7 שעות בין בשר לחלב, גם אני חייב לנהוג ככה?

זמן המתנה בין בשר לגבינה

- רב אסי שאל את רבי יוחנן כמה צריך לשהות אם אכל גבינה, לבשר? רבי יוחנן השיב לו: "ולא כלום" (שאין צורך להמתין כלל). ואז זה מסתדר עם דברי רב חסדא שאמר: שאם אכל גבינה – מותר לאכול בשר מיד; אבל אכל בשר – אסור לאכול גבינה מיד.
- רב אחא בר יוסף שאל את רב חסדא על בשר שנשאר בין השיניים. רב חסדא הביא את הפסוק: "הַבֶּשֶׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם" – ללמד שכל עוד הבשר נמצא בין השיניים הוא נחשב בשר, ואין לאכול גבינה עד שיוציאו.
- מר עוקבא אמר: אני כחומץ בן יין לגבי אבי, כלומר, גרוע ביחס לאבי – אבא כשאכל בשר לא אכל גבינה עד למחרת באותה שעה – 24 שעות מעת לעת; ואילו אני, בסעודה זו שאכלתי בשר לא אוכל גבינה, אבל לסעודה הבאה אוכל.
- שמואל השתמש בביטוי הזה לגבי סיור נכסים יומי, שאביו סייר ובדק את נכסיו פעמיים ביום, ושמואל רק פעם אחת. והגמרא מביאה מעשים באביי ורב אסי שמדגימים את התועלת בדברי שמואל שצריך לסייר קבוע בנכסים, שלא להפסיד ולמנוע נזקים.

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א.
3. האם חובה ליטול מים אחרונים?

הלכות מים ראשונים, אמצעיים ואחרונים

- **רב אידי בר אבין אמר בשם רב יצחק בר אשיין:** שמים ראשונים (נטילת ידיים ללחם) – מצווה (מצווה לשמוע לגזירות החכמים) ; מים אחרונים – חובה, שזה עדיף ממצווה.

הגמרא מקשה מברייטא שאומרת שראשונים ואחרונים הם חובה, ואמצעיים (כלומר, רחיצת הידיים בין גבינה לבשר) הם רשות, יוצא שגם נטילת ידיים לסעודה היא חובה? הגמרא מתרצת שראשונים הם מצווה, אבל ביחס לאמצעיים הברייטא כינתה אותם חובה.

- הגמרא מפרטת את המשך הברייטא שאומרת: שמים ראשונים אפשר ליטול לתוך כלי או על גבי קרקע, לגבי מים אחרונים יש שתי גרסאות, או שחייבים לתוך כלי או שאסור ליטול אותם על גבי הקרקע.

- ההבדל בין הגרסאות הוא, בנטילה על גבי קיסמי עץ שמונחים על הקרקע (שהם לא כלי, אבל הם גם לא ישירות על הקרקע).

- הברייטא מוסיפה שבמים ראשונים אפשר להשתמש גם במים חמים, אבל באחרונים אסור במים חמים כי הם מבליעים את הזוהמה של התבשיל בידיים, והגמרא מביאה שתי גרסאות לגבי חום המים בשיטת **רבי יצחק בר יוסף** בשם **רבי ינאי**:

- לפי גרסה אחת, מים ראשונים מותרים בחמים רק כשאין היד סולדת בהם, אחרת הם כבר לא נחשבים מים.

- לפי הגרסה השניה שהדברים נשנו על הסיפא, גם מים אחרונים מותרים בחמים אם אין היד סולדת בהם (ולפי זה מים ראשונים מותרים בחמים אפילו שהיד סולדת בהם).

- **רב נחמן אמר** שמים אמצעיים הם רשות רק בין תבשיל לתבשיל, אבל בין תבשיל בשרי לגבינה ממש חייבים מים אמצעיים. **רבינו תם** בתוספות מפרש שתבשיל פירושו תבשיל בשרי או תבשיל חלבי, והכוונה לקדירה שהיה בה בשר או גבינה והוציאו את הבשר או הגבינה בעצמם, ונשאר רק התבשיל שבלע מהם. (ויש פירושם אחרים עיין ב"י או"ח קע"ג ויו"ד ק"ח)

- **רב יהודה בריה דרבי חייא:** הסביר שמים אחרונים חובה משום החשש למלח סדומית, העלול לסמא את העיניים. וכל שכן מי שמדד מלח בידיו. **אביי** אמר שמלח סדומית מצוי בכמות מזערית בתוך מלח רגיל.

4. למה אסור ליטול מים אחרונים על הרצפה?

הנהגות מועילות

- אגב הדין במים אחרונים, **אביי** מביא הנהגות שהוא טעה בכוונתו עד שלמד **מרבה** רבו, בין השאר על מים אחרונים, הגמרא מביאה מעשים שהצדיקו את ההנהגות האלו:

1. אי-נטילת מים אחרונים על הארץ: משום רוח רעה השורה עליהם, ולא בגלל הניקיון.
2. אי-לקיחת דבר מהשולחן בזמן שחברו אוחז כוס: איסור זה נאמר כשנטלו ולא החזירו, הוציאו מחוץ לארבע אמות, ומדובר בדבר הנצרך לסעודה – משום רוח צרדא שזה סוג של מחלה, רש"ש בשם רש"י בפסחים מפרש כאב חצי הראש, של מי שנוטל את הכוס

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א מהשולחן (רבינו גרשום), ולא משום שמא יכעס חברו ויסתכן. (מר בר רב אשי הקפיד אף על מכתשת תבלינים, שנזקקת לסעודה).

3. זהירות באיסוף פירורי לחם מהרצפה (נשווראה): מגינה מן העניות ולא משום נקיות (הגמרא מביאה מעשה בשר העניות שלא היה יכול להזיק לאדם שהיה זהיר בפירורים).
4. קצף המשקה (אופיא): שתייתו מזיקה לכרסם (נזלת), נשיפה בו מזיקה לראש, דחייתו ביד מזיקה לעניות; תקנתו לשקעו בתוך המשקה. והגמרא מפרטת מה הרפואה למי שניזוק ממנו.
5. ירק מאגודת הגנן: אין לאכול ירק ישירות מאגודה שקשר הגנן לפני שהוא מתיר את הקשר, משום חשש כשפים, ולא בגלל שזה נראה כרעבתנות (מעשה ברב חסדא ורבה בר רב הונא בספינה עם המכשפת, שלא יכלה לעשות להם כשפים כי הם נזהרו בזה).
6. ירק שנפל מהשולחן לארץ: (גירסת הרש"ש) אכילתו מזיקה לריח הפה, ולא בגלל שהוא מאוס.
7. אי-ישיבה תחת מרזב: מפני שמזיקים-שדים מצויים שם (ומעשה בסבלים שהניחו חבית תחת מרזב ופקעה, ומר בר רב אשי הטיל חרם על השד וחייבו לשלם).
8. שפיכת מעט מים מפי הכד: שופכים מעט מים מפי הכד מחשש שמזיק שתה מהם ונעשו "מים הרעים" ולא בשביל להסיר קיסמים שצפים על המים (ומעשה בבר-שידא בביתו של רב פפא).